

leniya-razvitiya-mirovogo-vysokotekhnologicheskogo-rynka-i-puti-uvelicheniya-prisutstviya-ukrainy-na-nem>.

8. Парламентські слухання. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua>.
9. Шеремет Т.Г. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки ринку комп'ютерних та інформаційних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Sheremet_311.htm>.

УДК 330.341.42

Юрків Н.Я., канд. екон. наук, доц. (ДННУ «Академія фінансового управління», Київ)

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті окреслено пріоритетні напрямки стимулювання економічного розвитку реального сектору національного господарства.

Ключові слова: *реальний сектор економіки, економічна безпека, інституційний механізм.*

Одними з найбільш істотних недоліків державного регулювання розвитку та зміцнення динамічної конкурентоспроможності реального сектору економіки України є його несистемність та непослідовність. Саме ці фактори призводять до недостатнього контролю, високої витратомісткості та низької дієвості заходів, що реалізуються. Начебто в нашій державі розроблено відповідну ієрархію стратегічних і програмних планових документів на різних рівнях системної ієрархії управління, для всіх сфер суспільного й соціально-економічного розвитку. Втім їх сукупність недостатньо впорядкована, а саме не вибудовано чітку ієрархію та послідовність досягнення стратегічних і тактичних цільових орієнтирів. На переконання автора, представники органів державного управління на регіональному та місцевому рівнях здебільшого не усвідомлюють, що створення всебічного сприятливого середовища й безпосередньо їх участь в допомозі функціонуванню та розвитку суб'єктів реальної економіки є безальтернативним щодо подальшого збалансованого довгострокового розвитку місцевих громад. Натомість перешкодами стосовно останнього є адміністративні перепони фінансово-господарській діяльності, посилення податкового навантаження, зростання чиновницької корупції, ускладнення проходження дозвільних, ліцензійних і погоджувальних процедур, неправомірне лобіювання інтересів власних чи прирівняних до власних підприємницьких структур, сприяння збільшенню їх ринкових компетенцій із перевищенням службових повноважень.

Одними з ключових факторів небезпеки на сучасному етапі розвитку, на нашу думку, є саме негативні тенденції в розвитку реального сектору економі-

ки. Серед вітчизняних науковців дослідженнями в цій сфері займаються: О. Белов, І. Бінько, О. Барановський, О. Власюк, В. Геєць, Б. Губський, В. Горбулін, Я. Жаліло [2], М. Єрмошенко, А. Мокій, В. Мунтіян, С. Мочерний, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожков, А. Сухоруков [3], В. Шлемко та ін. Однак вітчизняні дослідження переважно присвячені проблемі зміцнення економічної безпеки взагалі й лише частково окреслює напрямки протидії загрозам і ризикам для економічної безпеки реального сектору економіки.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад і пріоритетних напрямків державного сприяння розвитку підприємств реального сектору економіки.

Доцільно вважати, що «перекуси свідомості державних службовців» є основою системної сукупності інституціональних перешкод, передусім, для становлення потужного реального сектору національного господарства України, а в подальшому – і його розвитку, зміцнення конкурентоспроможності та економічної безпеки, справжнього, а не декларативного покращення якості життя в Україні.

Підстави таких залежностей добре простежуються в таблиці 1.

Таблиця 1 – Пріоритети та результати державної політики зміцнення економічної безпеки реального сектора економіки України

Цільові орієнтири політики	Механізми державної політики	Засоби політики	Очікувані результати в системі економічної безпеки держави
1	2	3	4
Збільшення обсягів ВВП, промислового та сільськогосподарського виробництва, послуг, що належать до реального сектору економіки	Фінансово-кредитна політика	Пільгові фінансово-кредитні ресурси та доступ до природних ресурсів; страхування ризиків; розвиток виробничої кооперації та її інфраструктури	Посилення макроекономічної безпеки
Забезпечення надходжень до державного і місцевих бюджетів, реалізація соціальної відповідальності	Податкова, регуляторна політика	Удосконалення системи оподаткування, формування соціально орієнтованого ринкового середовища	Покращення бюджетної безпеки
Збільшення зайнятості, гарантування соціальної безпеки та покращення якості життя	Соціальна політика та політика регулювання ринку праці	Стимулювання створення нових робочих місць, удосконалення соціальної підтримки, захисту та допомоги	Покращення соціальної безпеки

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Нагромадження капіталу, забезпечення розширеного відтворення	Податкова політика	Створення на підприємствах інвестиційних фондів розвитку виробництва для акумуляції власних фінансових ресурсів для забезпечення процесу оновлення основних виробничих засобів, інших інвестиційних виробничих потреб	Зміцнення фінансової безпеки
Збільшення обсягів інвестицій у економіку	Інвестиційна політика	Створення надійного й економічно сприятливого інвестиційного клімату, закріплення процесу приватизації	Гарантування інвестиційної безпеки
Розширення експортного потенціалу	Зовнішньоекономічна політика	Покращення організаційного та консультативного забезпечення ЗЕД	Посилення зовнішньоекономічної безпеки
Упровадження інновацій, розвиток науки й техніки, імпорт передових технологій	Інноваційно-інвестиційна політика, структурні реформи	Фінансування розвитку інституційної інноваційної інфраструктури	Зміцнення науково-технологічної безпеки
Стимулювання попиту на продукцію, послуги інших видів економічної діяльності	Удосконалення регуляторної політики, ліцензування, дозвільних процедур	Поширення коопераційних і кластерних зв'язків підприємств малого та великого бізнесу, покращання просторово-об'єктної структури підприємництва	Покращення характеристик виробничої безпеки
Захист довкілля	Екологічна політика	Цільові програми на місцевому й центральному рівнях, державний контроль господарської діяльності та запровадження екологічного маркування	Гарантування екологічної безпеки

Таким чином, обґрунтовується місце й роль досягнення стратегічних пріоритетів посилення економічної безпеки реального сектору економіки в системній ієрархії стратегічних і програмних документів планування соціально-економічного розвитку держави та безпеки нації. Тому гарантування економічної безпеки базових видів економічної діяльності є невід'ємним елементом у алгоритмі розвитку національного господарства, а орієнтири її зміцнення, передусім,

мають бути розроблені відповідно до визначеної ієрархічної структури документів вищого рівня, як показано на рисунку 1.

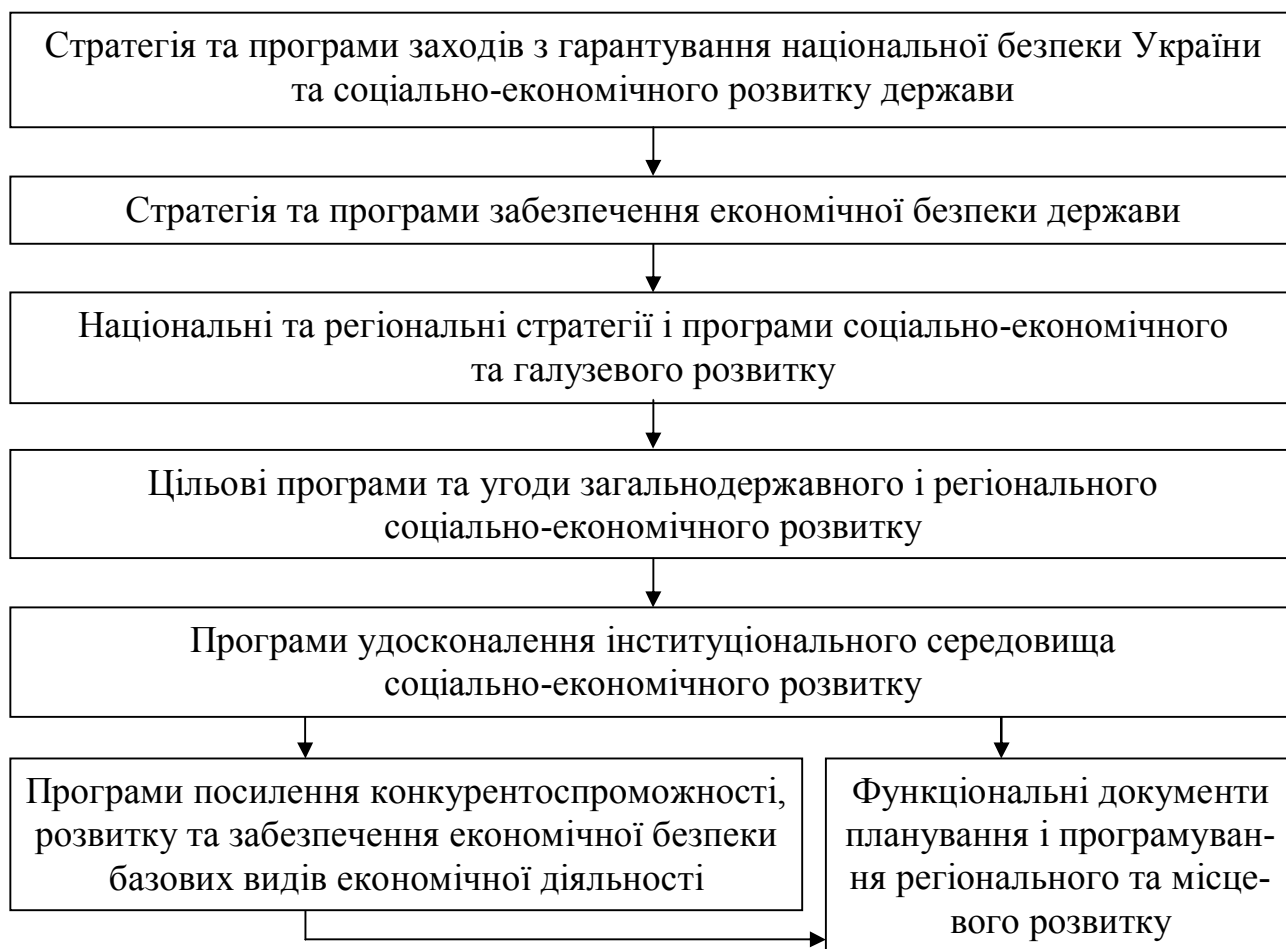

Рисунок 1 – Ієрархічна структура стратегічних планових документів ув'язки місцевого, регіонального та національного розвитку

Втім зазначена послідовність характеризує лише логіку, послідовність розробки відповідних документів, а не їх вичерпну сукупність. Так, розробляючи програмні документи у сфері економічної безпеки реального сектору економіки чи його сегментів на регіональному й місцевому рівнях, важливо враховувати, що їх мета та операційні цілі мають узгоджуватися з пріоритетами та засобами вдосконалення інституціонального середовища соціально-економічного розвитку, цільовими програмами та угодами загальнодержавного й регіонального соціально-економічного розвитку, що є також складовими національних та регіональних стратегій і програм соціально-економічного, регіонального й галузевого розвитку, економічної, національної безпеки України, соціально-економічного розвитку держави.

Саме тому в Україні необхідно забезпечити обов'язковість розробки та реалізації заходів, передбачених цими програмними документами на обумовлених рівнях ієрархії управління економікою, та їх взаємоузгодженість і підпорядкованість, а в основу мають бути покладені основоположні принципи конкурентного середовища, ринкових відносин, безпеки підприємницької діяльності, со-

ціальної та суспільної рівності з належним і дієвим механізмом контролю за їх дотриманням.

Механізми та заходи стратегічних і програмних документів мають спрямовуватися на досягнення єдиної мети, чітко визначеного переліку операційних цілей, обґрунтованих засобів їх досягнення, суб'єктів реалізації, інституціонального та ресурсного забезпечення. При цьому вважаємо за доцільне як мету нової системної політики забезпечення економічної безпеки реального сектору економіки України визначити створення середовища (умов), сприятливого для посилення життєздатності його суб'єктів, їх стійкості та адаптивності до поточних і потенційних економічних ризиків і загроз, здатності до розширення ресурсного забезпечення, збільшення обсягів господарювання та капіталізації. При цьому мета державної політики в аналізованій сфері стосується й забезпечення раціональності структури економіки (з часткою видів економічної діяльності зі значною доданою вартістю яка переважає; достатньою часткою інноваційно активних, діючих підприємств які легально господарюють; рівним і справедливим доступом до ресурсів, ринків, прав діяльності; раціональними, структурно збалансованими та високими темпами розвитку підприємництва), рівномірності просторового розвитку (за регіонами, на субрегіональному та місцевому рівнях) і належної ролі реального сектору економіки в забезпеченні сталого соціального й економічного розвитку, з необхідним державним контролем безпеки суспільних трансформацій. Такий висновок об'єктивно розкриває ті складові зиску (віддачі) зі вкладених у формування вказаних домінантних умов державних і суспільних ресурсів і зусиль.

Параметри середовища функціонування суб'єктів реального сектору економіки, що є сприятливими в контексті гарантування його економічної безпеки, тісно корелюють із функціонально-структурними напрямками безпеки базових видів економічної діяльності: макроекономічним, фінансовим, інвестиційним, виробничо-технологічним, зовнішньоекономічним, інтелектуально-інноваційним, соціально-кадровим, енергоресурсним, продуктовим (товарним). Незважаючи на їх різну поточну забезпеченість, а відтак і доцільність покращення характеристик, доречно зробити висновок про віднесення всіх відзначених складових до операційних напрямків державної політики гарантування економічної безпеки реального сектору економіки. Адже саме таким чином уможлиблюється комплексність політики гарантування, а також узагальнююча оцінка стану безпеки на основі діагностики її функціональних складових. Тому стратегічні й тактичні цілі стратегії посилення економічної безпеки реального сектору національного господарства важливо формулювати за вказаними складовими.

Крім того, доцільно враховувати й такі елементи механізму гарантування економічної безпеки підприємств, як економічні інтереси власника бізнесу та комерційних партнерів, суб'єктів у системі управління національною безпекою; загрози інтересам суб'єктів системи; оцінка ймовірності та рівня впливу загроз; системний аналіз компонентів економічної безпеки; стан їх детермінант і загального рівня безпеки; політика й інституційні зміни економічної безпеки; реалізація політики щодо гарантування економічної безпеки економіки на засадах сталого соціально-економічного розвитку; моніторинг результативності політики.

Рисунок 2 – Послідовність імплементації стратегічних пріоритетів державної політики забезпечення економічної безпеки реального сектора економіки України (розроблено автором)

Відтак алгоритм обґрунтування пріоритетів державної політики забезпечення економічної безпеки реального сектору національного господарства України набуває конфігурації, показано на рисунку 2. При цьому, як наголошується на ілюстративному відображенні, інтереси держави, суб'єктів реального сектору економіки, суспільства об'єктивно відрізняються та потребують узгодження, що є зрозумілим. Власне їх узгодження і є шляхом до гармонійного сталого та збалансованого розвитку економіки й суспільства. Іншої альтернативи немає, адже в іншому випадку утворюються та посилюються структурні й просторово-територіальні деформації, наслідком яких стає критичне погіршення якості життя поза обласними центрами, в районах і сільських територіях, їх зuboжіння та занепад; низька конкурентоспроможність економіки (через її суттєву нерациональність); концентрація фінансових, господарських і економічних ресурсів в обмеженій кількості суб'єктів господарювання.

Саме тому в якості суспільної мети забезпечення економічної безпеки реального сектору економіки визначено формування якісно нової форми «економічного протекціонізму», недопущення реалізації недоцільних для суспільства корпоративно-лобістських рішень, розробка корисних рішень з удосконалення середовища підприємницької діяльності та державного управління в цій сфері. Зауважимо, що суспільне середовище є, з одного боку, так званим «лакмусовим папірцем», ідентифікуючи наслідки й ефективність державної політики у сфері як розвитку, так і економічної безпеки реального сектору, а з іншого, – ефективним механізмом реалізації інтересів як економічних агентів, так і держави.

Відтак як нормативно-правове забезпечення, так і організаційно-економічні заходи державної політики зміцнення динамічної конкурентоспроможності національної економіки та посилення економічної безпеки її реального сектору має враховувати симбіоз інтересів визначених трьох «сил», а також спрямовуватися на вирішення найбільш істотних проблем у аналізованій сфері, як-от: суттєве покращення інституціонального середовища функціонування суб'єктів реального сектору (це системне завдання стосується, передусім, зміцнення макроекономічної складової безпеки базових видів економічної діяльності); посилення фінансового забезпечення життєздатності та розвитку підприємств (зокрема в контексті покращення характеристик їх фінансової безпеки); удосконалення інвестиційного середовища (як джерела залучення фінансових ресурсів на оновлення матеріально- й техніко-технологічної бази економічних агентів, забезпечення розширеного відтворення капіталу); системна імплементація систем управління якістю та підвищенням ефективності бізнес-процесів виробничих підприємств (у контексті політики зміцнення виробничо-технологічної складової економічної безпеки реального сектору); посилення зовнішньоекономічної безпеки виробничо-експортного комплексу держави внаслідок конвергенції умов і підвищення ефективності можливостей реалізації експортного потенціалу; розвиток інноваційної інфраструктури та модернізація системи реалізації інтелектуального потенціалу (у контексті інтелектуально-інноваційної складової безпеки); узгодження економічних інтересів суб'єктів реального сектору економіки та соціальної безпеки нації (що тісно корелює з параметрами соціально-кадрової безпеки підприємств базових видів економічної діяльності); підви-

щення ефективності використання внутрішніх енергоресурсів у системі національної економіки та зниження, таким чином, енергетичної залежності економіки, забезпечення позитивної структурної трансформації енергетичного комплексу; реальне зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних товарів (послуг), торгових марок, спрямоване на посилення продуктової складової економічної безпеки реального сектору економіки.

Досягнення визначених завдань потребує обґрунтування відповідних механізмів їх реалізації, а в подальшому – змістового наповнення ефективними та дієвими тактичними методами й засобами. Так, у сукупності інституційного механізму виділимо такі засоби, як: коригування національних, регіональних та місцевих стратегій і програм соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності й безпеки (щодо узгодженого врахування в них мети й операційних цілей політики забезпечення економічної безпеки реального сектору вітчизняної економіки); розробка й упровадження методичних рекомендацій, положень та інструкцій, які регламентують діяльність у сфері безпеки, для органів державного управління всіх рівнів і сфер діяльності; запровадження правил, які встановлюють обсяг, послідовність, способи та терміни виконання відповідними державними структурами дій, передбачених стратегічними плановими документами.

Видається доцільним виконання завдання щодо ініціювання, інституціалізації та контролю за реалізацією стратегічних і тактичних пріоритетів державної політики в аналізованій сфері покласти на Департамент розвитку реального сектору економіки Кабінету Міністрів України. Попри те, крім провадження інституційних механізмів, ця структура мала б запустити й організаційний, економічний, інформаційний і мотиваційний механізми. Серед організаційних заходів, на думку автора, доцільно виокремити: впровадження організації діяльності системи суб'єктів управління економічною безпекою реального сектору економіки, а також її адаптацію до зміни зовнішніх умов; реорганізацію окремих владних структурних підрозділів; упровадження системи підготовки, перепідготовки та ротації кадрів; перебудову системи документообігу, планування та звітування.

З-поміж заходів економічного механізму виокремимо: покращення податкових, фінансово-кредитних, інвестиційних та інших стимулів визначених вище позитивних структурно-інституціональних змін і реформ у реальному секторі, його інфраструктурі, допоміжних і суміжних сферах; оптимізація прямих та непрямих витрат, економія ресурсів підприємств; покращення фінансової дисципліни; вдосконалення системи взаєморозрахунків; покращення стимулювання праці; оптимізація джерел фінансування діяльності й розвитку економічних агентів базових видів економічної діяльності.

Для підвищення ефективності та дієвості інформаційного механізму важливими будуть заходи: інформування суб'єктів системи економічної безпеки реального сектору національного господарства про мету, завдання, програми, можливості та наслідки політики управління економічною безпекою; збирання, опрацювання, аналіз і захист важливої інформації; інформування щодо змін у планах та завданнях із гарантування безпеки національної економіки.

Як мотиваційні заходи можуть реалізовуватися: підвищення рівня інтелектуально-кадрового забезпечення державної політики у сфері економічної безпеки; преміювання за розробки та пропозиції; забезпечення нематеріальної мотивації персоналу підприємств і представників апарату державної влади за дотримання стандартів безпеки.

Втім, описаний механізм має спиратися на системний підхід, в основі якого – формалізація процесу забезпечення економічної безпеки у вигляді:

$$S_{ESRS} = M\Sigma = \{T, X, MC, \Omega, Y, MB, BB, FS\}, \quad (1)$$

де S_{ESRS} – система економічної безпеки реального сектору економіки;

$M\Sigma$ – множина елементів системи;

X – множина допустимих вхідних впливів, $X = \{X: T \rightarrow W\}$;

W – множина можливих утрат суб'єктів системи економічної безпеки реального сектору економіки;

MC – множина станів (внутрішніх характеристик) економічної безпеки реального сектору економіки;

Ω – множина точкових значень вхідних впливів;

Y – множина точкових значень вихідних сигналів;

MB – множина вхідних величин, $MB = \{y: T \rightarrow Y\}$;

BB – вихідне відображення, $BB: T \cdot MC \rightarrow Y$;

FS – перехідна функція стану, $FS: T \cdot T \cdot MC \cdot X \rightarrow MC$ [1].

Прикладне значення охарактеризованої моделі полягає в ув'язці та узгодженні загальносистемних цілей забезпечення економічної безпеки реального сектору економіки (що є важливим і про що йшлося вище) шляхом формування функціональних завдань із сукупністю ресурсного, технічного, технологічного, методичного, інформаційного, кадрового, фінансового й інших складових забезпечення).

Зауважимо, що реалізація стратегічних пріоритетів і тактичних засобів державної політики посилення економічної безпеки реального сектору економіки зачіпає інтереси й таких інституцій, як державні (державно-комунальні чи комунальні) та недержавні установи інфраструктури й сприяння розвитку суб'єктів базових видів економічної діяльності, асоціативні підприємницькі об'єднання та організації, підприємства й організації фінансово-кредитного, страхового ринку, суб'єкти різних секторів підприємництва, представники ЗМІ, громадськості тощо. Відтак важливо усвідомлювати функції кожного із суб'єктів безпосередньо реалізації (або впливу на неї) стратегії.

Невід'ємним інституційним суб'єктом реалізації політики зміцнення економічної безпеки реального сектору економіки є й обласна, міські та районні ради, без відповідних рішень яких не набудуть легітимності стратегічні й програмні документи в аналізованій сфері, а також не будуть виділені необхідні фінансові ресурси для реалізації запланованих заходів. Тому важливим є: 1) покращення усвідомлення місцевими органами державного управління та місцевого самоврядування вагомої ролі посилення безпеки суб'єктів базових видів

економічної діяльності щодо сприяння подальшому розвитку та гарантування сталого соціально-економічного розвитку регіону та його суспільства; 2) надання місцевим органам влади ширших фінансових компетенцій із метою подальшого розширення обсягів фінансової підтримки заходів у розвитку системи безпеки регіональних економік.

До суб'єктів, відповідальних за реалізацію державної політики гарантування економічної безпеки реального сектору, повинні належати й Антимонопольний комітет України з його регіональними структурними підрозділами (з виконанням функції недопущення (або стримування) проявів і тенденцій монополізації економіки чи її секторів, сегментів), а також Державний фінансовий моніторинг України (з виконанням функцій детінізації економіки та її фінансових потоків, забезпечення контролю за «відмиванням брудних грошей», незаконних переведень безготівкових коштів у готівку).

Серед суб'єктів реалізації визначених вище стратегічних пріоритетів державної політики важливою також є роль державних (чи з державно-комунальною або виключно комунальною формами власності) та недержавних установ фінансово-кредитного сприяння суб'єктам базових видів економічної діяльності. На переконання автора, розвинена система інституцій фінансового сприяння та їх кооперація має стати важливим етапом у розвитку системи гарантування економічної безпеки (зокрема її фінансової складової) реального сектору національного господарства в Україні. Саме до основних функцій фондів підтримки підприємництва належать: реалізація державної політики в указаній сфері для підтримки важливих для економіки підприємств; виконання заходів національної, обласної та місцевих програм розвитку підприємництва; підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу національного господарства (зокрема фінансових ресурсів); підвищення інформаційної обізнаності, надання бізнес-консультацій, інформаційно-довідкової, навчально-освітньої та ресурсної підтримки суб'єктам базових видів економічної діяльності; сприяння розвитку виробничо-коопераційної інфраструктури.

Описані вище функції можуть виконувати й недержавні організації фінансово-кредитного сприяння. Втім фактор неприбутковості, потреба у виділенні на вказані цілі досить великих обсягів фінансових ресурсів з низьким рівнем прибутковості та тривалим строком повернення, практично унеможливорює стимули до їх створення недержавними інституціями.

Більшість просвітницьких, а також функцій контролю реалізації державними суб'єктами політики гарантування економічної безпеки реального сектору економіки, розробки більш ефективних механізмів і засобів має бути покладена на асоціативні підприємницькі об'єднання й організації, безпосередньо підприємства та організації фінансово-кредитного, страхового ринку, суб'єкти підприємницької діяльності, представників ЗМІ та громадськість.

Важливою функцією безпосередньо суб'єктів базових видів економічної діяльності в процесі реалізації державної політики зміцнення економічної безпеки їх сектору має стати ширше використання підприємствами переваг заходів, які реалізуються в рамках програм розвитку та посилення життєздатності підприємств; створення на підприємствах служб економічного ризик-менеджменту;

впровадження нових методів оцінки економічних ризиків, моніторингу фінансово-економічного стану та ліквідності; активізація довгострокового стратегічного партнерства з іншими суб'єктами господарювання, страховими, банківськими установами.

Висновки. Послідовність імплементації стратегічних пріоритетів державної політики гарантування економічної безпеки реального сектора економіки України передбачає: 1) ідентифікацію й інституціональне закріплення її мети; 2) визначення операційних цілей; 3) обґрунтування інституційних, економічних та організаційних механізмів реалізації; 4) обрання тактичних методів і засобів реалізації цілей; 5) створення дієвих стимулів реалізації на всіх рівнях системної ієрархії управління; 6) організацію справедливого моніторингу й контролю ефективності.

При цьому операційними цілями політики мають стати: критична зміна (покращення) інституціонального середовища функціонування суб'єктів реального сектору, підвищення його раціональності та сприятливості; покращення фінансового забезпечення життєздатності й розвитку економічних агентів базових видів економічної діяльності; істотне вдосконалення інвестиційного середовища; системна імплементація систем управління якістю та підвищенням ефективності бізнес-процесів виробничих підприємств; конвергенція умов (щодо імпортової експансії) та підвищення ефективності можливостей реалізації потенціалу вітчизняного експорту; розвиток інноваційної інфраструктури й модернізація системи реалізації інтелектуального потенціалу; узгодження економічних інтересів суб'єктів реального сектору економіки та соціальної безпеки нації; підвищення ефективності використання внутрішніх енергоресурсів у системі національної економіки; реальне зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних товарів (послуг), торгових марок.

Подальші наукові дослідження з аналізованої проблеми доцільно спрямувати на вдосконалення законодавчо-правового забезпечення інституціонального середовища функціонування суб'єктів реального сектору економіки.

Список літератури

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України»: Указ Президента України: [від 8 черв. 2012 р. № 389/2012].
2. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави у нестабільних економічних системах / Я.А. Жаліло – К.: НІСД, 1998. – 144 с.
3. Сухоруков А.І. Сучасні проблеми фінансової безпеки України: монографія / А.І. Сухоруков. – К.: НІПМБ, 2005. – 140 с.
4. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону: монографія / За ред. А.І. Мокія, Т.Г. Васильціва. – Л.: ПАІС, 2010. – 488 с.
5. Конкурентоспроможність територій / А. Ткачук [та ін.]. – К.: Легальний статус, 2011. – 252 с.
6. Власюк О.С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання: монографія / О.С. Власюк. – К.: Акад. фін. упр., 2011. – 473 с.